

Siedlce, dn. 28.08.2023 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Jaskółki-Leśniak
pt. „Kształtowanie zasobu archiwalnego przez Archiwum Ziemskie
(Państwowe) w Krakowie w latach 1919-1939”**

Temat rozprawy, problematyka i metoda badawcza

Nadzór archiwalny, a szerzej kształtowanie zasobu archiwalnego, wbrew pozorom, nie jest zagadnieniem dotyczącym wyłącznie okresu powojennego dziejów polskich archiwów państwowych. Dysertacja doktorska mgr Katarzyny Jaskółki-Leśniak udowadnia to dobitnie w całej rozciągłości. Sama problematyka, tak kluczowa dla funkcji wypełnianych przez archiwa i dla dziedzictwa archiwalnego, jest z pewnością warta, by uczynić ją przedmiotem badawczym. Autorka recenzowanej pracy postanowiła ukazać ją na przykładzie krakowskiego Archiwum w okresie dwudziestolecia międzywojennego, czyli od włączenia go do państwowej sieci archiwalnej odrodzonej Rzeczypospolitej w 1919 r. aż do roku 1939, czyli początku funkcjonowania okupacyjnej administracji niemieckiej w okresie II wojny światowej. Zarówno problem badawczy jak i ramy chronologiczne pracy stanowią poprawną historycznie i archiwoznawczo konstrukcję naukową, której celem jest opisanie zasad i metod kształtowania zasobu archiwalnego przez Archiwum Ziemskie (potem Państwowe) w Krakowie we wskazanym okresie. Zgodnie z zapowiedzią Autorki, zadanie zrealizowane zostało za pomocą kilku charakterystycznych dla nauki archiwalnej metod badawczych, z analizą systemową na czele, obok indukcyjnej analizy danych, metody porównawczej oraz studium przypadku. Ich wybór uznaję za uzasadniony, odpowiedni dla badań archiwoznawczych i doskonale uzupełniających metodę historyczną zastosowaną w pierwszej części pracy.

Struktura pracy

Konstrukcja pracy oparta została na sześciu rozdziałach podzielonych na szczegółowe, co porządkuje zawartość, podrozdziały. Rozdział pierwszy to dzieje instytucji od jej utworzenia w 1878 r. do wybuchu II wojny światowej. Podstawą do omawiania problemu badawczego jest drugi rozdział ukazujący podstawy prawne kształtowania zasobu archiwalnego w okresie międzywojennym. Sam obraz nadzoru archiwalnego zaprezentowany został w rozdziale trzecim dotyczącym opieki nad składnicami akt (we współczesnym rozumieniu archiwów urzędowych). Rozdział czwarty to analiza nadzoru archiwum nad procesem brakowania dokumentacji, piąty – selekcji materiałów archiwalnych, szósty – przejawów opieki nad archiwaliami niepaństwowymi.

Poza wstępem i zakończeniem oraz bibliografią, dysertacja została uzupełniona w przydatny (z racji bogactwa rozwiązań graficznych) wykaz ilustracji i tabel, wykaz skrótów oraz krótki aneks. Całość obejmuje 332 znormalizowane strony.

Zaproponowany układ pracy nie budzi zastrzeżeń, odpowiednio systematyzuje przedstawione treści.

Nowatorstwo i ocena merytoryczna pracy

W literaturze naukowej dorobek archiwów państwowych II RP w zakresie kształtowania zasobu archiwalnego jest minimalny. Dlatego analityczna dysertacja mgr Katarzyny Jaskółki-Leśniak opisująca nadzór nad dokumentacją bieżącą na przedpolu archiwalnym w okresie międzywojennym jednego z kluczowych archiwów odrodzonej Rzeczypospolitej stanowi bez wątpienia pracę o charakterze nowatorskim. Nie mogło być inaczej w sytuacji, gdy oparta została ona głównie na źródłach (niepublikowanych i publikowanych) a literatura naukowa posłużyła w zasadzie do zarysowania tła czynności wykonywanych w zakresie kształtowania zasobu archiwalnego przez krakowskie Archiwum.

Układ pracy jest przejrzysty, logiczny, ułatwia percepcję treści. Autorka sprawnie porusza się po zawilosciach terminologicznych kształtujących się dopiero w ówczesnym czasie w polskiej archiwistyce. W zasadzie poczynając od wstępu umiejętnie tłumaczy pojawiające się fachowe terminy i omawia kluczowe dla problemu badawczego pojęcia, porządkujące w umyśle czytelnika przekazywane treści. Poszczególne rozdziały wyjaśniają kolejne zagadnienia składające się na przedmiot badawczy.

Pierwszy prezentuje historię i organizację Archiwum. Omówione zostały dzieje Krajowego Archiwum Aktów Grodzkich i Ziemskich w Krakowie w okresie zaboru austriackiego oraz Archiwum Ziemskiego/Państwowego w ramach polskiej państwowej administracji archiwalnej, jego organizacja i warunki lokalowe oraz personel.

Opisane w drugim rozdziale podstawy prawne kształtowania zasobu archiwalnego Autorka oparła na tradycjach galicyjskich w zakresie opieki nad archiwaliami, na które nałożyła następnie szczegółowo omówione przepisy z okresu Rzeczypospolitej Polskiej i sposób ich realizacji przez krakowskie Archiwum. Rozumie, że nie można kształtowania dziedzictwa archiwalnego rozpatrywać bez omówienia organizacji biurowości i obrazu przedpola archiwalnego.

Omówiony w rozdziale trzecim nadzór (choć nie jest to przecież dosłowne i ścisłe określenie ówczesnego prawodawstwa – o czym Autorka informuje) nad składnicami akt, rozumianymi jako w ogóle archiwa aktotwórców, widzi Jaskółka-Leśniak w działaniach archiwistów objazdowych, wizytacjach składnic akt oraz interwencjach archiwum w terenie w reakcji na niepokojące informacje czy zjawiska związane zagrożeniami kondycji fizycznej dokumentacji.

Czwarty rozdział poświęcony został nadzorowi Archiwum nad brakowaniem akt, które przeanalizowane zostało w zakresie najważniejszych instytucji funkcjonujących na przedpolu, reprezentujących poszczególne resorty.

Selekcja materiałów archiwalnych została omówiona w piątym rozdziale, zaś w szóstym – przejawy opieki nad archiwaliami niepaństwowymi, takimi jak: akcja depozytowa, wyjazdy w teren oraz inne, m.in. korespondencyjne gromadzenie informacji czy monitorowanie prasy.

Wymienione przejawy kształtowania zasobu archiwalnego na terenie działania omawianego Archiwum zdają się kompletną prezentacją obejmującą wszystkie aspekty tej funkcji w rozumieniu współczesnej archiwistyki. Zostały one przeanalizowane w sposób szczegółowy, oparty na ówczesnych przepisach, z odniesieniami porównawczymi, o ile było to możliwe. Powoduje to, że studium przypadku krakowskiego Archiwum staje się w pewnych kwestiach niejako przykładowym modelem działań placówki polskiej służby archiwalnej w okresie międzywojennym. Trzeba oczywiście brać pod uwagę specyfikę galicyjską, która – jak wiarygodnie udowadnia Autorka – stała się w niektórych kwestiach kształtowania zasobu archiwalnego bazą dla stosowanych w okresie międzywojennym rozwiązań.

Niewątpliwym plusem opracowania jest to, że w wielu miejscach ukazuje ono historię

kształtowania się metodyki archiwalnej stosowanej w archiwach państwowych współcześnie. Opisuje także takie problemy, które do dziś w służbie archiwalnej występują, np. kwestie wzajemnego stosunku archiwaliów i zabytków muzealnych, sankcji stosowanych przez służbę archiwalną, jej oddziaływania na pracę kancelarii państwowych i samorządowych aktotwórców, współpracy z niepaństwowymi aktotwórcami i przechowawcami niepaństwowego zasobu archiwalnego. Te fragmenty, dobrze zilustrowane tłem na podstawie literatury przedmiotu, uważam za najciekawsze.

W związku z tym, że pod względem merytorycznym oceniam pracę bardzo pozytywnie, minimalizuje to w zasadzie moje możliwości wysuwania w stosunku do ustaleń Autorki krytycznych uwag. Dla podwyższenia jakości ewentualnego wydania książkowego dysertacji, do przygotowania którego szczerze namawiam, warto zwrócić uwagę na to, że niekiedy czytelnik może odnieść wrażenie, zwłaszcza przyzwyczajony do współczesnych rozwiązań ustrojowych, że Wydział Archiwów Państwowych był samodzielną jednostką administracji archiwalnej, np. s. 17. Warto podkreślać zatem, że stanowił on komórkę organizacyjną Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Z kolei w rozdziale poświęconym brakowaniu dokumentacji na s. 151 Jaskółka-Leśniak pisze o braku przepisów dotyczących „niszczenia archiwaliów”. To zapewne błąd mechaniczny synonimujący terminy „akta” czy ”dokumentacja” z „archiwaliami”, które są przecież materiałami archiwalnymi niepodlegającymi brakowaniu zarówno dziś jak i wówczas. W zakończeniu warto wskazać dalsze kierunki badań związane z tematyką dysertacji.

Aparat naukowy, źródła i język pracy

Narracja naukowa została opatrzona poprawnym aparatem naukowym: przypisy umieszczono w odpowiednich miejscach, opisy bibliograficzne są sporządzone zgodnie z wymogami sztuki historycznej.

Kwerendą źródłową objęła mgr Katarzyna Jaskółka-Leśniak pięć archiwów: Archiwum Akt Nowych, Archiwum Kurii Metropolitarnej w Krakowie, Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum PAU i PAN, Archiwum Państwowe w Poznaniu oraz Bibliotekę Naukową PAU i PAN w Krakowie. Zgromadziła wszystkie normatywy prawne dotyczące przejawów funkcjonowania archiwów w zakresie kształtowania zasobu archiwalnego (ponad 40), oraz źródła drukowane dotyczące działalności archiwów w tym zakresie i ok. 300 pozycji z zakresu literatury przedmiotu. Dobór, sposób wykorzystania źródeł i literatury oraz proces wnioskowania na nich oparty nie budzi zastrzeżeń. Pozwolił on Autorce na zarysowanie tła do

przeprowadzenia przekonującej analizy archiwoznawczej.

Bibliografia została sporządzona prawidłowo i przejrzysto.

Dysertację czyta się bardzo dobrze. Katarzyna Jaskółka-Leśniak wykazała opanowanie techniki pisania, posługuje się poprawną polszczyzną i posiada umiejętność posługiwania się językiem prostym i komunikatywnym. Dzięki temu narracja jest płynna, nie męczy i przynosi przyjemność w lekturze.

Ocena końcowa

Dysertacja doktorska mgr Katarzyny Jaskółki-Leśniak to nowatorska rozprawa o kształtowaniu zasobu archiwalnego przez międzywojenne Archiwum Ziemskie (Państwowe) w Krakowie, lecz na tym przykładzie rysująca w tle ogólny obraz działalności państwowej służby archiwalnej w tej sferze archiwalnych funkcji. Cel, który Autorka przed sobą postawiła, „przedstawienie zasad i metod kształtowania zasobu archiwalnego stosowanych przez Archiwum w okresie międzywojennym”, bez wątpienia udało się jej zrealizować. Proces badawczy przyniósł szereg nowych ustaleń w zakresie organizacji i funkcjonowania tego, co dziś określane jest nadzorem archiwalnym. Całość stanowi niezwykle wartościową pracę, która wnosi do polskiego archiwoznawstwa nową jakość i powinna zostać opublikowana.

Tym samym stwierdzam, że rozprawa mgr Katarzyny Jaskółki-Leśniak pt. „Kształtowanie zasobu archiwalnego przez Archiwum Ziemskie (Państwowe) w Krakowie w latach 1919-1939” spełnia warunki określone w art. 187 ust. 1-3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* i wnioskuję o dopuszczenie Autorki do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Wniosek o wyróżnienie

Jednocześnie, mając przekonanie, że recenzowane opracowanie stanowi dzieło naukowe prezentujące wysoki poziom merytoryczny, wyróżniające się oryginalnością treści i problematyki badawczej oraz znacznie poszerzające stan wiedzy w zakresie archiwoznawstwa, które mieszczą się w dyscyplinie historia, wnioskuję o wyróżnienie pracy.

